

גליון א' לא

לקראת שבֿת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע
פרשת ואתחנן-נחמו

"שעבוד" המח"ו "קשירת" הלב
- טלית ותפילין בעבודת ה' -

באיסור שכחת תלמוד תורה

"ואתם הדבקים" - כיצד?

קובץ זה יוצא לאור לעילוי נשמת
ה"ה הרב החסיד ר' מאיר ב"ר שמחה יצחק ע"ה זא"אניץ
ס. פאולו ברזיל

ולזכות בניו הני לומדי ותמכי אודייתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו

יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשד,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

צוות העריכה וההגהה:

הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב מאיר יעקב זילברשטרום,
הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטנוב, הרב מנחם טייטלבוים,
הרב מנחם מענדל יעקובוביץ, הרב אברהם מן, הרב מנחם מענדל רייצס,
הרב אליהו שוויכה.

מכון 'אור החסידות'

ת.ד. 2033 כפר חב"ד - 1469 President st. #BSMT,
ארץ הקודש Brooklyn NY 11213 U.S.A.
*5717 +1-929-754-6218
orhachasidut@gmail.com - oh@chasidus.net

לקראת שבת

ביאורים על פרשת השבוע

נלקטו ונערכו מתוך תורתו של
כ"ק ארמו"ר מליובאוויטש זצוקללה"ה נבנ"מ זי"ע

בפתח הגיליון

"שעבוד" המה ו"קשירת" הלב

– טלית והפילין בעבודת ה' –

ידועים דברי הפוסקים אודות מצוות תפילין המופיעה בפרשתנו, שכוונתה היא חלק עיקרי בקיום המצווה – לשעבד את המוח והלב לעבודתו ית'.

המדור יינה של תורה עוסק בפרטי כוונה זו, אשר היא יסוד עבודת האדם במשך היום כולו, וחילוק יש בדבר בין תפילין של יד שמצוותה היא במעשה הקשירה (כמ"ש הגאון הרוגצ'ובי), כי הלב נוטה תדיר לתאוותיו ומוכרחים לשעבדו רגע ורגע, לבין שעבוד המוח שהוא "ברשותו של אדם", ואינו צריך שעבוד תמיד.

במדור "דרכי החסידות" מובאים דברי התעוררות על אופן עבודת האדם, ואשר מוכרחים לזה "הגדרה" ו"פעולה" – וראשית העבודה היא "לכבוש רצונותיו ותאוותיו... לשלול את החומריות והגסות הן במדות מחשבה דבור והן במעשה, וגם באכילה ושתיה".

המדורים "שיחות קודש" ו"תורת חיים" עוסקים אף הם בהיבטים שונים של "קשירת" התפילין ופעולתה במיוחדת, הן בנוגע לעבודת האדם עם עצמו, והן בנוגע להשפעתו על הוולת.

ויה"ר שעל ידי עבודת וכוונת מצוות תפילין, נראה בקיום הבטחת התורה "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" – אלו תפילין שבראש" (תבוא כה, י. ברכות ו, א).

המערכת

ואתחנך נחמו

ב מקרא אני דודש

"ואתם הדבקים" – איך?

ע"פ לקסי שידות ח"ד עמ' 53 ואילך

ה פנינים • עיון וביאור

• מדוע חרד משה דווקא "אז"?

ע"פ לקסי שידות ח"ד עמ' 14 ואילך

• הברלת העדים – הכנה בעלמא או חלות למפרע

ע"פ לקסי שידות ח"ד עמ' 17 ואילך

ו יינה של תורה

כיצד "קושרים" את הלב?

ע"פ לקסי שידות ח"ד עמ' 24 ואילך. תורת מנחם תשנ"ו ח"ג

עמ' 427 ואילך

ט שיחות קודש

לכל לראש צריך האדם לקשור את עצמו

י פנינים • דרוש ואגדה

• על כל יהודי להיות "שלט חי"

ע"פ לקסי שידות ח"ד עמ' 363 ואילך, שם עמ' 623 ואילך

• מגלין רבו עמו – זה הקב"ה

ע"פ לקסי שידות ח"ד עמ' 38 ואילך

יא חידושי סוגיות

באיסור שכחת ת"ת

ע"פ לקסי שידות ח"ד עמ' 24 ואילך

יד תורת חיים

השפעת התפילין על השכל ועל הדגש

טו דרכי החסידות

הגדרה ופעולה – בקבלת עול

וזאת למדעי, שדברך כלל לא הובאו הביאורים כאופן שהופיעו במקורם, אלא עובדו מחדש ונערכו ע"י חברי המערכת, ולפעמים הושמט ריבוי השקו"ט והמקורות שהופיעו שם, ויש להיפך, אשר במקורם מופיעים בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתתם.

מקרא אני דודש

ביאורים בפשוטו של מקרא

“ואתם הדבקים” – איך?

מדוע בפרשתנו לא פירש רש"י מאומה על עניין ה"דביקות" בה', בשונה מבפרשיות עקב וראה? / מה טעם שינה רש"י בפירושו שפעם פירש "הדבק בתלמידים ובחכמים" ופעם פירש "הדבק בדרכיו"? / למה הפירוש "הדבק בדרכיו" הוא "יותר פשוט" מאשר הפירוש "הדבק בתלמידים"? / ביאור פירושי רש"י על דביקות בהקב"ה

בפרשתנו (ד, ד) נאמרה לשון "דביקות" ביחס להקב"ה: "ואתם הדבקים בה' אלקיכם, חיים כולכם היום". ומצינו כלשון זה עוד בסדרות הסמוכות:

בפ' עקב (י, כ): "את ה' אלקיך תירא, אותו תעבוד, ובו תדבק ובשמו תשבע".

בסוף פ' עקב (יא, כב): "כי אם שמור תשמרון את כל המצוה הזאת אשר אנכי מצוה אתכם לעשותה, לאהבה את ה' אלקיכם, ללכת בכל דרכיו ולדבקה בו".

בפ' ראה (יג, ה): "אחרי ה' אלקיכם תלכו ואותו תיראו, ואת מצותיו תשמרו ובקולו תשמעו, ואותו תעבדו ובו תדבקון".

ובפירוש "דביקות" זו – מצינו שינויים ממקום למקום:

הנה בפרשתנו לא פירש רש"י מאומה על ענין ה"דביקות" – ומשמע שענינה מובן בפשטות עד כ"כ שאין צורך לפרשה; וכן בפ' עקב, בפעם הא' שנאמר "ובו תדבק" – לא פירש רש"י דבר מיוחד במהותה של "דביקות" זו.

אמנם בב' הפעמים האחרונות – בס"פ עקב ובפ' ראה – מבאר רש"י שאין להבין "דביקות" זו כפשוטה, אלא יש בה תוכן מיוחד במינו; ובזה גופא אינו דומה פעם אחת לחברתה:

על הפסוק "ולדבקה בו" מפרש רש"י – "אפשר לומר בן, והלאו איש אוכלה הוא, אלא הדבק בתלמידים ובחכמים, ומעלה אני עליך כאילו נדבקת בו";

ואילו את הכתוב "ובו תדבקון" מפרש – "הדבק בדרכיו: גמול חסדים קבור מתים בקר חולאים כמו שעשה הקב"ה".

וא"כ צריך להבין:

א) מכיון שענינה של ה"דביקות" בה' דורש ביאור – וכדברי רש"י בס"פ עקב: "אפשר לומר כן, והלוא אש אוכלה הוא"?! – מדוע לא פירש רש"י מאומה כב' הפעמים הראשונות שנאמרה לשון זו?

ב) כאשר פירש רש"י את ענינה של ה"דביקות" באופנים מיוחדים – מה טעם שינה בפירושו מפ' עקב לפ' ראה, שבפ' עקב פירש "הדבק בתלמידים ובחכמים" ואילו בפ' ראה פירש "הדבק בדרכיו"?

ג. והנה הט"ז כתב (בפירושו "דברי דוד" על רש"י עקב יא, כב): "ובפ' ראה בפסוק 'ובו תדבקון' פרש"י 'הדבק בדרכיו' – לפי שהוא יותר פשוטו מלפרש 'הדבק בתלמידים'; אבל כאן אי אפשר לומר 'הדבק בדרכיו', לפי שנאמר בהדיא 'ללכת בכל דרכיו' דמורה על זה".

כלומר: זה שבס"פ עקב לא פירש רש"י שהדביקות בהקב"ה קאי על "הדבק בדרכיו" (כמו שפירש בפ' ראה) – הוא מפני שמפורש כבר בהפסוק שם גופא (בסמיכות להתיבות "ולדבקה בו") "ללכת בכל דרכיו", וממילא אי אפשר לומר שגם התיבות "ולדבקה בו" מתייחסות לאותו ענין;

וזה שלאידך גיסא, לא פירש רש"י בפ' ראה כמו שפירש בס"פ עקב, ויבואר "ובו תדבקון" על "הדבק בתלמידים" – הוא מפני ש"יותר פשוטו" לפרש על "הדבק בדרכיו" (ורק שבס"פ עקב אי אפשר לפרש זאת, מטעם הנ"ל).

אך לא נתבאר בדבריו: מדוע הפירוש "הדבק בדרכיו" הוא "יותר פשוטו" (מאשר הפירוש "הדבק בתלמידים")?

ג. והביאור בכל זה:

הנה בפרשתנו לא הוצרך רש"י לפרש את ענין "הדבקים בה'", כי כבר למדנו ענינו בס' בראשית (וישלח לה, ג), שמסופר שם "ותדבק נפשו בדינה בת יעקב" – ומיד מפרש הכתוב כוונתו: "ויהאב את הנערה"; שעד"ז מובן בפשטות במה שכתוב כאן "ואתם הדבקים בה' אלקיכם", שבני ישראל דבוקים הם בנפשם בה' על ידי אהבה לה' – ולכן לא הוצרך רש"י לפרש כאן מאומה.

וכן הוא במה שנאמר בפרשת עקב – "ובו תדבק", שגם כן יש לפרש שהוא ענין של דביקות בה' באהבה.

וטעם הכפילות – בפשטות:

הכתוב "ואתם הדבקים" שבפרשתנו דיבר בהווה, לאנשי הדור דאז – שהיום הם דבקים בהוי' בפועל; והכתוב בפרשת עקב בא להזהיר על העתיד, שכאשר יכנסו לארץ צריכים להיות דבקים בה': "ובו תדבק".

זאת ועוד: רש"י בעצמו מפרש שהכוונה בכתוב בפ' עקב היא בעיקר להשמיענו את ענין השבועה בשם ה': "את ה' אלקיך תירא ותעבוד לו ותידבק בו; ולאחר שיהיו כך כל המדות הללו – אז 'בשמו תשבע'".

[ולהוסיף, שאפילו את"ל שהכתוב בפרשתנו והכתוב בפ' עקב מדברים באותו ענין עצמו, אין קושי בזה שכפל הכתוב אותו ענין – כי בכמה וכמה ציוריים כפ"יים מצינו ב(משנה) תורה הכפלתם, וכמו שמירת המצוות (פרשתנו ד: א. ו. מ. ה, א. ו: ב. יז, ז. יא. ובכ"מ בפ' עקב), ליראה את השם (פרשתנו ו: ב. יג. עקב י: יב. כ. ועוד), וגם באהבה עצמה (ג. ה. י. יב. יא, א. ועוד). ורק במקומות בודדים מפרש רש"י הכוונה שבהכפלתם].

אבל מ"ש בס"פ עקב – "ולדבקה בו", אי אפשר לפרש שענינו דביקות באהבה, מאחר שזה בא בציוריו בפני עצמו, ובכתוב זה עצמו: "לאהבה את ה' אלקיכם ללכת בכל דרכיו" (ומסיים) "ולדבקה בו" – והרי אין לומר שחזר הכתוב מיד לצוות עוד הפעם על ענין האהבה; ועכ"ל, שאין הכוונה לדביקות ע"י אהבה, אלא לדביקות אחרת.

ומכיון שכן, קשה (לרש"י): "אפשר לומר כן והלא אש אוכלה הוא"? היינו: איך אפשר "לדבקה בו" בדביקות כזו שהיא למעלה מדביקות שעל ידי אהבה לה, "והלא אש אוכלה הוא"? ולכן צריך לפרש: "הדבק בתלמידים ובחכמים ומעלה אני עליך כאילו נדבקת בו".

ד. אך כשמגיעים למ"ש בפ' ראה: "אחרי ה' אלקיכם תלכו ואותו תיראו ואת מצותיו תשמרו ובקולו תשמעו ואותו תעבדו ובו תדבקון" – כאן אי אפשר לפרש ככתובים הקודמים:

אין לומר שהכוונה בזה היא לדביקות הנפש באהבה, וכבפרשתנו (כנ"ל ס"ג) – כי הנושא הכפ"י של הפרשה שם הוא זה שהקב"ה נותן אפשרות לנביא השקר לעשות אות, ודבר זה הוא נסיון לבחון האדם עד כמה הוא אוהב את ה': "כי מנסה ה' אלקיכם אתכם לדעת הישכם אוהבים את ה' אלקיכם בכ"ל לבבכם ובכ"ל נפשכם"; זאת אומרת, שאהבת ה' היא תכלית ועיקר של כל הענין המדובר שם, ואיך יתכן שחזר הכתוב להזהיר עלי' בתור פרט אחד?

וגם, בפסוק זה עצמו נאמר "ואת מצותיו תשמרו", ובודאי נכלל ב"מצותיו" מצות אהבת ה', וע"כ שב"בו תדבקון" אין הכוונה לאהבה.

גם קשה לפרש שהדביקות שם פירושה דביקות בתלמידים ובחכמים (כבסוף פ' עקב, וכנ"ל ס"ד) – כי, מכיון שהפסוק שם מונה והולך כמה ענינים ובסדר של "מעלין בקודש" בעילוי אחר עילוי, הרי מובן שהענין שבסיומם, "ובו תדבקון", הוא הכי נעלה שכולם, היינו ש"ובו תדבקון" היינו בתכלית הדביקות (למעלה מהדביקות שבמצות "ואהבת"), דביקות שאין למעלה הימנה – ולכן אין לומר שהכוונה לדביקות בתלמידים וחכמים; כי, אף שע"ז מתדבקים בהקב"ה מטעם "עבד מלך מלך" (פרש"י לך טו, יח. דברים א, ז), מכל מקום מכיון שהתלמיד וחכם הרי הוא בשר ודם, אין זו דביקות בהקב"ה אפילו לא כ"ואהבת את ה' אלקיך", אלא רק (כלשון רש"י בס"פ עקב שם) "מעלה אני עליך כאילו נדבקת בו".

ומכיון שכן, מהי דביקות הלזו? – לכן מפרש רש"י [ומיישב בזה גם את הקושיא איך אפשרית דביקות כזו? – אלא שאין צורך לפרש כאן הקושיא עוד הפעם לאחר שהקשה כבר בפירושו בס"פ עקב]:

"ובו תדבקון – הדבק בדרכיו, גמול חסדים . . . כמו שעשה הקב"ה", היינו, שבזה שאתה דבוק בדרכיו הנך דבוק "בו" ממש.

הבדלת הערים – הכנה בעלמא או חלות למפרע

אז יבדיל משה שלש ערים בעבר הירדן מזרחה שמש

נתן לב להיות חרד לדבר שיבדילם, ואף על פי שאין קולטות
עד שיבדילו אותן שבארץ כנען, אמר משה, מצוה שאפשר
לקיימה אקיימנה (ד, מא. רש"י)

כתב הרמב"ם (הל' רוצח ושמירת נפש פ"ח ה"ג): "אין
שלש שבעבר הירדן קולטות עד שיובדלו שלש
שבארץ כנען, ולמה הבדילן [משה רבינו] אמר הואיל
ובאה מצוה לידי אקיימנה".

ויש לדייק בחילוק בין לשון רש"י ללשון
הרמב"ם: הרמב"ם נקט "באה מצוה לַיְדִי" (וכלשון
הש"ס במכות י, א) ואילו רש"י נקט "מצוה שאפשר
לַקְיִימָהּ", שבלשון הרמב"ם מודגשת בעיקר
האפשרות לקיים את המצוה מצד הגברא שהגיעה
המצוה לידי, משא"כ מלשון רש"י מדויק שהכא
עסקין באפשרות לקיים את המצוה מצד החפצא,
"מצוה שאפשר לקיימה".

ויש לבאר שנחלקו בגדרה של פעולת ההבדלה
של משה, שנעשתה קודם הכניסה לארץ אף שאין
הערים קולטות עד שיכנסו לארץ:

הרמב"ם ס"ל שבהבדלת הערים על ידי משה
לא הי' קיום מצוה כלל ולא חל על הערים שם עיר
מקלט, ומה שמשה בחר את הערים ואת תחומיהן,
היתה זו הכנה בעלמא, כעין הכשר מצוה, לקיום
בפועל מצות ערי מקלט לאחר הכניסה לארץ, ולכן
מעשה משה נקרא בשם "מצוה" רק מצד הגברא,
שהי' עסוק בדבר מצוה.

ואילו רש"י ס"ל שלאחרי שיהושע הבדיל את
הערים שבארץ כנען חל שם עיר מקלט על אותן
שבעבר הירדן למפרע מצד הבדלת משה (ראה צפ"י:
עה"ת פרשתנו ג, כה בסופו), ונמצא, שמעשה משה פעל
שיובדלו כערי מקלט בפועל, ובמילא חל שם "מצוה"
על מעשה משה גם מצד החפצא.

[והנפק"מ בין שני האופנים: לשיטת הרמב"ם,
לאחר הכניסה לארץ הוצרך יהושע להבדיל שוב גם
את שלוש הערים שבעבר הירדן (וראה פירוש תולדות
אדם לספרי ריש פ' מסעי), ואילו לרש"י הי' די במה
שהפריש משה את שלוש הערים שבארץ].

מדוע חרד משה דווקא "אז"?

אז יבדיל משה שלש ערים בעבר הירדן מזרחה שמש

נתן לב להיות חרד לדבר שיבדילם (ד, מא. רש"י)

מצינו כאשר כתוב בתורה תיבת "אז" בקשר
לענין מסויים פירוש הדבר שקרה מאורע מיוחד
שבגללו בא ההמשך. וכמו שמצינו בפירוש תיבת
"אז" בפסוק "אז ישיר משה" (בשלח טו, א) שפירש
רש"י "אז כשראה הנס עלה בלבו שישיר שירה",
וכהנה רבות. ועפ"י צריך ביאור מה שנאמר בכתוב
"אז יבדיל", דמשמע שקרה מאורע מיוחד שבגללו
"נתן לבו להיות חרד לדבר שיבדילם", וצריך ביאור
מהו.

ויש לבאר:

בקשר להבדלת ערי מקלט נאמר בפ' מסעי "כי
אתם עוברים את הירדן ארצה כנען והקיתם לכם
ערים גו'. את שלש הערים תתנו מעבר לירדן ואת
שלש הערים תתנו בארץ כנען" (מסעי לה, י ואילך), הרי
שהזמנת והבדלת ערי מקלט (גם אלו שבעבר הירדן)
הוא אחרי ש"אתם עוברים את הירדן". ומשמע
מזה, שמצות ערי מקלט הוא דבר התלוי בארץ
ישראל, וע"ד מצוה התלוי בארץ.

והנה החידוש שנתחדש בפ' ואתחנן הוא שעד אז
הי' משה עדיין מצפה שמא יורשה לו ליכנס לארץ,
אבל בפרשתנו כבר נאמר למשה "רב לך אל תוסף
דבר אלי עוד בדבר הזה גו' כי לא תעבור את הירדן
הזה" (פרשתנו ג, כז-כח).

וזהו מה שנאמר כאן "אז" – שהמדובר הוא
לאחרי שישאל כבר מוכנים ליכנס לארץ, וכבר
ידוע שמשה אינו נכנס עמהם, הנה "אז" – "נתן לב
להיות חרד לדבר שיבדילם".

חרדה זו היא יראה הנובעת מחשש אם מעשיו
בזה הם כדרוש וכדבעי. וזהו שמשה "נתן לב להיות
חרד לדבר שיבדילם" – דכיון שהיא מצוה התלוי'
בארץ, שכל גדר של ערי מקלט הוא לאחר שיעברו
את הירדן לארץ כנען, חשש שמא גם הזמנת
והבדלת הערים היא רק לאחר כניסתם לארץ
ישראל, ואין מקום שמשה יבדילן קודם לכן.

יינה של תורה

עבודת ה' על פי הפרשה

כיצד "קושרים" את הלב?

במצוות עטיפת טלית והנחת תפילין, שבהן פותחים את היום, יש כוונות מיוחדות ומפורטות שנכתבו בפוסקים, ובהן זכירת מצוות ה' ושעבוד המוח והלב, וכתב הב"ח שבמצוות אלו עיקר המצווה וקיומה תלוי בכוונתה שתהי' כדבעי.

וממילא, יש לעיין ולהעמיק בכוונות אלו, מה משמעותן וכיצד נוגעות הן לעבודת ה' בפועל.

במאמר שלפנינו יתבארו ענייני כוונות אלו, על פי יסוד הגאון הרוגצ'ובי בנוגע לחילוק דין הנחת תש"י ותש"ד, מהו ההבדל המהותי בין שעבוד המוח לשעבוד הלב, וכיצד יש לעבוד את השי"ת במשך היום בהמשך למצוות תפילין.

"לקשור" או "שיהא מונח"

אודות מצוות תפילין האמורה בפרשתנו (ו, ח) כתב הגאון הרוגצ'ובי (צפנת פענח על הרמב"ם הל' תפילין פ"ד ה"ד), שיש הבדל בין תפילין של יד לתפילין של ראש, ש"גבי תפילין של יד המצוה היא ההנחה או הקשירה . . אבל בשל ראש המצוה שיהי' מונח", וכתב נפק"מ בדבר במי שהניחם קודם אור הבוקר, שההלכה היא ש"כשיגיע זמן ממשמש בהן ומברך עליהן" (מנחות לו, א), שחייב זה הוא רק בתפילין של יד שבהם צריך מעשה הנחה, אבל תפילין של ראש מצוותם שיהיו מונחים, והרי הן מונחים וא"צ למשמש בהם.

ונראה שיסוד הדברים הוא מה שמצינו ששינתה התורה את לשון הציווי בין תפילין של יד לתפילין של ראש, שבשל יד נאמר "וקשרתם לאות על ירך", ומשמע שעיקר המצווה היא בקשירה, ואילו בשל ראש נאמר "והיו לטוטפות בין עיניך", ומשמע שהמצווה היא בעצם היות התפילין על הראש.

וכן משמע גם בדיוק לשון הרמב"ם במנין המצוות שבתחילת הל' תפילין "דהיות תפילין על הראש . . לקשרם על היד".

והנה, חילוק זה בהלכה בין מצוות תפילין של יד לתפילין של ראש, בוודאי יש לו משמעות גם בעבודה הפנימית והרוחנית של מצוות תפילין, וכפי שיתבאר להלן.

האם אפשר "להניח" את הלב?

בנוגע לכוונת מצוות תפילין איתא בשו"ע (או"ח סי' כה ס"ה. ועד"ו בשו"ע אדמו"ר הזקן שם סי"א) "יכוין בהנחתם שציוונו הקב"ה להניח . . על הזרוע כנגד הלב ועל הראש כנגד המוח .

. וישעבד להקב"ה הנשמה שהיא במוח וגם הלב שהוא עיקר התאוות והמחשבות, ונמצא שתש"י שמניחין כנגד הלב מורה על עבודת המדות והרגשות, ותש"ר שמניחין על הראש מורה על שעבוד המוח.

וחילוק זה, שתפילין של יד הם שעבוד הלב, ותפילין של ראש הם שעבוד המוח, הוא הטעם הפנימי לכך שתש"י עיקר מצוותן בהנחה וקשירה ואילו תש"ר עיקר מצוותן שיהיו מונחים על הראש:

כי הנה מבואר בתניא (פרקים א-יד. על יסוד דרו"ל כמובא שם), שיש בבני ישראל ג' דרגות כלליות, "צדיק", "בינוני" ו"רשע", הצדיק הוא זה שאין לו יצר הרע כלל, ואין לו שום נטי' ומחשבות לעניינים אסורים (שם פ"י-יא), ונמצא שהצדיקים "לכם ברשותם" (שם פ"ד), ואינן צריכים לכפות את הלב ולהניאו מנטיותיו הטבעיות.

אמנם, רובם של בני ישראל הם שייכים לעבודת ה"בינוני", שמצד אחד הרי אין ליבו ברשותו, ועולים לו הרהורים רעים וליבו נוטה לכל מיני עניינים שהם היפך הקדושה, ועבודתו היא לדחותם בשתי ידיים שלא להרהר בהם ברצון אפילו, ולא להיות רשע ברצונו אפילו שעה אחת לפני המקום, לא במעשה, לא בדיבור, ואף לא במחשבה (שם פ"ב ואילך).

ועבודה זו ד"בינוני", "היא מידת כל אדם, ואחרי' כל אדם ימשוך, שכל אדם יכול להיות בינוני בכל עת ובכל שעה, כי הבינוני אינו מואס ברע, שזהו דבר המסור ללב. . . אלא סור מרע ועשה טוב, דהיינו בפועל ממש במעשה דיבור ומחשבה. . . כי גם בשעה שהלב חומד ומתאוה איזו תאוה גשמיית, בהיתר או באיסור ח"ו, יכול להתגבר ולהסיח דעתו ממנה לגמרי, באומרו לליבו אינני רוצה להיות רשע אפילו שעה אחת, כי אינני רוצה להיות מובדל ונפרד חס ושלום מה' אחד בשום אופן" (שם פ"ד).

ונמצא, שעבודת ה' ד"מידת כל אדם", אינה באופן שכופה את ליבו באופן ש"היא מונח" ומשועבד להשי"ת בתמידות, כי הלב מצד עצמו מתאוה וחומד לעניינים שאינם של קדושה, אלא המצווה היא ב"קשירה", שיהי' תמיד "קושר" וכופה את לבו, בדרך של "אתכפא סטרא אחרא" (ראה זהר ח"ב קכח, ב), שלא להוציא תאוותו שכלב מכח אל הפועל, לא במעשה ולא בדיבור ואף לא במחשבה.

אמנם, כל זאת בנוגע ללב ורגשותיו, שבהם אין לו שליטה מוחלטת, ו"אין לבו ברשותו", אך המוח שבראש הוא ברשות האדם לגמרי, כי "כל אדם אשר יש לו מוח בקדקדו", הרי "מוחו ברשותו ויכול להתבונן בו ככל אשר יחפוץ" (תניא פ"ז). ונמצא שלגבי "שעבוד המוח" בתש"ר, הרי המצווה היא לא בכפיית המוח נגד טבעו, אלא שיהי' משועבד באופן תמידי, ו"מונח" תמיד בעבודתו ית'.

קשירת התאוות – תנאי לעבודת המוח

ובזה יובן גם עומק ההלכה שדרשו חז"ל מהפסוק "והיו לוטטפות בין עיניך" – "כל זמן שבין עיניך יהו שתיים" (מנחות לו, א), והיינו שאף שמצוות תש"י ומצוות תש"ר הן ב' מצוות נפרדות, מכל מקום ציוותה תורה שתפילין של ראש יהיו מונחים דווקא יחד עם תפילין של יד ולא בפני עצמם.

והתוכן בזה בעבודת האדם הוא, שאי אפשר לשעבד את המוח שבראש, כאשר הלב שולח תאוותיו בלא שום ביקורת והגבלה וכפי, שהרי תאוות אלו בוודאי מבלבלות להקדשת המוח שבראש לענייני קדושה, ולכל לראש צריך לקשור ולכפות את הלב, שהיא עבודת תש"י, שיהי' שולט על התאוות שעולות מלבו במשך כל היום, ורק אחר כך אפשר להקדיש את המוח לעבודת ה' – בחינת תש"ר.

ונמצא שתחילת העבודה היא תפילין של יד – כפיית תאוות הלב, ועבודה זו של "קשירת" וכפיית התאוות תמידית היא, ויחד עם זאת יש להוסיף את שעבוד המוח והקדשתו לענייני קדושה בלבד (וראה במקור הדברים בלקו"ש עוד ביאור בעומק יותר).

להתעטף בקבלת עול כללית

והנה, מצוות ציצית קודמת להנחת תפילין, והסדר הוא שתחילה מתעטפים בטלית, ורק אז באה הנחת תפילין, ויש לבאר פנימיות עבודת עטיפת טלית, וטעם הקדמתה להנחת התפילין.

כי הנה, איתא בב"ח (הל' ציצית סי' ח ד"ה ונקראים) שבמצוות ציצית ותפילין (וסוכה) "עיקר המצוה וקיומה תלוי" בכוונתה, שיכוין בשעת קיום המצוה, וכוונת מצוות ציצית היא כמפורש בקרא "למען תזכרו ועשיתם את כל מצוותי" (שלא טו, מ), ולכן חובה לכוון בשעת עטיפת הציצית "שציונו המקום להתעטף כדי שנזכור כל מצוותיו לעשותם" (טור שם).

כוונה זו של זכירת קיום מצוות ה', מהותה היא קבלת עול מלכות שמים לעשות ככל אשר יצווה, והיא בדומה לכוונת מצוות תפילין שנזכרה למעלה, לשעבד את הלב ואת המוח לעבודת ה'.

אמנם, יש חילוק בין קבלת עול מלכות שמים שבציצית, לקבלת עול מלכות שבתתפילין:

בציצית, קבלת עול מלכותו היא בכללות, ולא בעניין פרטי ומוגדר, וכמו שכתב בתניא (פמ"א) "ובעטיפת ציצית יכוין כמו שכתוב בזהר (ראה זח"ג קכ, ב), להמשיך עליו מלכותו יתברך אשר היא מלכות כל עולמים וכו', לייחדה עלינו על ידי מצוה זו, והוא כענין שום תשים עליך מלך", והיינו, שאין מדובר כאן על עבודה פרטית ומוגדרת אלא עצם קבלת עול מלכו של עולם.

הדבר מתבטא גם בציוור של מצוות עטיפת ציצית, הטלית היא "פרישו דמלכא" (ראה ליקוטי תורה קרח ג, ד ועוד, ע"פ זהר ח"ב צז, ב), היינו לבוש המלך, ולבוש זה עוטף את האדם ראשו ורובו, והרי "רובו ככולו", ונמצא שזהו עניין המקיף את האדם כולו ללא הפרש בין ראש ללב או רגל.

ותוכנה של מצוות ציצית היא קבלת עול מלכותו ית' באופן כללי, טרם שנכנסים לעסוק בשעבוד המוח או הלב והחילוקים שיש בשעבודם, כמבואר למעלה, אלא יש "להמשיך עליו מלכותו ית'", לקבל עולו ית' לעשות כל מצוותיו והוראותיו.

ואחר קבלת עול כללית זו, בא עניינה של מצוות הנחת תפילין, שבה משעבדים תחילה את הלב באופן המתאים, שהוא "קשירה", שעבוד וכפי' תמידית, ואחר כך משעבדים את המוח בדרך העבודה המתאימה לו, היינו "שיהי' מונח" באופן קבוע בענייני קדושה.

וקדימת עבודת הטלית לעבודת התפילין, הרי זה כמו שאמרו רבותינו ז"ל (משנה ריש פ"ב דברכות) "שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה, ואחר כך מקבל עליו עול מצוות", "קבלו מלכותי ואחר כך קבלו גזרותי" (ראה מכילתא יתרו כ, ג. ועוד), היינו שתחילה נחוצה קבלת עול המלך בכללות, ואחר כך אפשר להיות קבלת עול פרטית של עבודת המוח והלב.

שיחות קודש

לכל לראש צריך האדם לקשור את עצמו

לו ע"פ שכל, "לדבר" אל הרגש שבלבו, ואין צורך כלל לקשור אותו? – אך הענין הוא, שלכל לראש צריך האדם לקשור את עצמו, ולהחליט לקיים את רצון הקב"ה, ואז מובטח לו שלאח"ז יהי גם הענין ד"נשמע" – ש"ישמע" ("ער וועט דערהערן") ויבין בשכלו.

אומרים לו את כל האמת, אלא שמבהירים לו: כיון שהנך בשר ודם, ואינך רוצה לעשות את הכל בבת-אחת – אזי תתחיל "לאט לאט", אבל עליך לדעת, שאתה צריך לקבל על עצמך את העול של תרי"ג מצוות! – זהו החיים שלך והעצם שלך, אלא, שביום ראשון תעשה מה שאתה יכול לעשות ביום זה, במטרה ובכוונה ובהחלטה, שלמחר, תעלה בקודש, ותוסיף לפי הכחות שיתנו לך מחר, מתוך ידיעה שגם ביום ראשון היית צריך לעשות זאת, אלא כיון שהנך חלש ואין לך כח, עליך להמתין – אם האמת היא כן שאין לך כח.

ואז יראו שהנוער יצעק שיש לו כח, והם עוד יתעלו ("איבערשטייגן") על "בעלי המוסר" שמשפיעים עליהם, ואכן יקשרו את עצמם עם רצועות של קדושה, לא בגלל שכך עושה ה"שכך", אלא בגלל שכך צוה הקב"ה, "אשר קדשנו במצוותיו וצווננו", ולא ישאלו אודות "סגולות", אם עי"ז קויים "ונתתי גשמיכם בעתם" או לא; לא זה מה שמונח עכשיו בראשם; הם לא מחפשים "גשמיכם בעתם"; הם מחפשים דרך בחיים, מתוך תקוה שיתברר שזוהי האמת.

(י"ם כסלו תשכ"ח)

...הדור הצעיר ממתיך שיבואו אליו ויעמידו בפניו "אתגר" (כפי שנקרא כאן: "טשאלענדזש"): כיון שהנך צעיר, ואינך מתיירא משום דבר – נותנים לך תפקיד: קבל על עצמך עול מלכות שמים, עול תורה ומצוות, וזאת – לא בכדי "לחקות" את השכן, כדי לעשות טובה למישהו; בענין זה תמצא את עצמך!

ואלו שניסו ועשו זאת בדברים היוצאים מן הלב – הנה ברובא דרובא הצליחו, באופן שנראה בגלוי לעיני בשר;

וגם עם אלו שלא הצליחו – הנה עי"ז ש"זרקו" מילה או שתי מילים, רעיון וכו', הרי זה בדוגמת זריעת גרעין, שפועל פעולתו לאחר זמן – כעבור שבוע, חודש או שנה, שכן, אם זה הי' דבר היוצא מן הלב, דבר ה', ענין שבא מהר סיני – הרי זה יקדח ויבער ("עגבערן און ברענען") בו, עד שיאיר לו, ויעלה אותו על הדרך.

ומובן, שגם אם לא זכה להצליח מיד באותן חמש דקות – הרי גם כשיכולים להציל יהודי שיתחיל לחיות כעבור שבוע, כדאי כל היגיעה!

...צריכים לבוא אל הנוער ולומר להם: שמעו, סומכים על הכחות שלכם, כיון שיש לכם הכחות שניתנו ע"י הקב"ה, אלא, שהתחלה צריכה להיות באופן של הקדמת נעשה לנשמע.

וכמודגש גם בענין רצועות התפילין, שמובא בוחר שזהו כמו שקושרים מישהו – דלכאורה אינו מובן: כאשר רוצים לפעול על הלב והשכל של פלוני – מהו הצורך ברצועות?! הרי יש לפלוני לב יהודי וראש יהודי, וא"כ, יש להסביר

מגלין רבו עמו – זה הקב"ה

ונס אל אחת מן הערים האל והי

תלמיד שגלה מגלין רבו עמו, שנאמר וחי, עבד ל' מידי דתהוי
ל' חיותא (ד, מב. מכות י, א)

מלשון חז"ל "מגלין רבו עמו", משמע שלא זו
בלבד שהרב צריך להיות עם התלמיד בעיר מקלטו,
אלא עוד זאת, ששהותו של הרב בעיר המקלט אף
היא בגדר גלות. וטעם הדבר – כי אם ירגיש הרב את
עצמו כבן חורין, לא יוכל להשפיע על התלמיד, בגלל
ריחוק הערך שביניהם, שהתלמיד הוא בגלות, ואילו
הרב הוא במצב של חירות. לכן צריך הרב להשפיל
עצמו למצבו של התלמיד, ולהיות גם הוא במצב של
גלות.

והנה, אמרו חז"ל על הפסוק "מגיד דבריו ליעקב
חוקיו ומשפטיו לישראל" (תהלים קמו, יט) – "מה
שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות" (שמו"ר פ"ל,
ט). ולכן מצינו שבזמן שכלל ישראל נמצאים בגלות,
נמצא עמם כביכול גם "הרב" – הקב"ה, כמאמר
חז"ל "בכל מקום שגלו שכניה עמה" (מגילה כט, א).

ולפי האמור לעיל נמצא, שגם הימצאותו של
הקב"ה עם בני"ה היא באופן של "מגלין רבו עמו",
היינו שגם הקב"ה נמצא כביכול במצב של גלות,
כמאמר "שכינתא בגלותא" (ראה זוהר ח"א קב, ב), וכמו
שנאמר "בכל צרתם לו צר" (ישעי' סג, ט), ובלשון רש"י
"השכינה שריו" עם ישראל בצרת גלותם" (נצבים ל, ג).

ועל כן, אין מקום להתייחס ח"ו מהיותו בגלות,
כי גם אם מצד מעמדם ומצבם של ישראל יש מקום
ח"ו שתתעכב הגאולה, הרי "למעני למעני אעשה"
(ישעי' מח, יא וראה סנהדרין צח, א) – הקב"ה יביא את
הגאולה למענו כביכול, כדי שיצא הוא מן הגלות,
ויוציא עמו את בני ישראל מן הגלות אל הגאולה
השלמה.

על כל יהודי להיות "שלט חי"

אז יכריל משה שלש ערים כעבר הירדן ג' (ד, מא)

בדין עיר מקלט אמרו רז"ל ש"מקלט מקלט הי'
כתוב על פרשת דרכים, כדי שיכירו הרצחנים ויפנו
לשם" (מכות י, ב. רמב"ם הל' רוצח ושמירת נפש פ"ח ה"ה).

ויש ללמוד מכך הוראה בעבודת האדם לקונו:

האדם העובר עבירה ר"ל נמשל ל"רוצח נפש",
וכפי שמבואר בלקו"ת (במדבר יג, ג) עה"פ (נח ט, ו)
"שופך דם האדם באדם", ש"אדם" הראשון היא נפש
האלוקית, ו"אדם" השני הוא היצר הרע, והחוטא
"שופך דם האדם" – מוציא את החיות מן הנפש
האלוקית, ונותן אותה "באדם" – ביצר הרע. והעצה
לזה היא כדברי רז"ל (מכות שם) "דברי תורה קולטין",
שהאדם יעזוב את מקומו והרגליו הטבעיים וישתקע
לחלוטין בעסק התורה והמצוה.

והנה, כשם שבדרך לעיר מקלט הגשמית יש
לקבוע שלטים המורים להיכן יש ללכת ומהי
הדרך הנכונה, כך בנוגע לדרך התורה והמצוה –
על כל יהודי לצאת בעצמו ל"פרשת דרכים", היכן
שנמצאים יהודים שטרם זכו לאור התורה, לסייע
להם ולהורות להם כיצד להגיע וללכת בדרך העולה
בית קל.

אלא שבזה ישנו חילוק בין הדרך לעיר מקלט
הגשמית, לבין זו הרוחנית: בדרך הגשמית השלטים
היו ממין הדומם, ולא הועילו אלא למי שקרא מה
שכתוב בהם. אך בדרך לעיר מקלט הרוחנית, על
היהודי עצמו להוות "שלט חי", וממילא לא להמתין
שהיהודים הנמצאים ב'פרשת דרכים' יגיעו אליו
לשמוע מה בפיו, אלא לקרוא להם בעצמו בקול גדול
לשוב לדרך ה'.

הידושי סוגיות

עיון ופולפל בסוגיות הפרשה

באיסור שכחת ת"ת

יביא כל שיטות הראשונים בגדרי איסור זה להלכתא / יבאר דרכו המחודשת
של רבינו הזקן דס"ל כרבינו יונה דהוי איסור בפ"ע, אבל לאו ממעמי'

ד"לא תשכח גו'" במנין המצות. ואף
הרמב"ן שמנאו במנין המצות (בהשמות
לסהמ"צ מל"ת ב), ס"ל דלאו זה לא קאי על
שכחת דברי תורה, אלא על שכחת מעמד
הר סיני (וכמ"ש גם בפירושו על התורה עה"פ).
ולכאורה ס"ל דהילפותא הנ"ל שבמשנה
וגמרא הוי אסמכתא בעלמא, ואינו אלא
מילי דחסידותא. מיהו לדעת כמה ממוני
המצות והפוסקים נמנה הלאו ד"פן תשכח"
במנין המצות. אבל מצינו בזה גופא בב'
דרכים, דכמה מהם (סמ"ג (לאוין י"ג), סמ"ק
(סט"ו), יראים (סכ"ח. וביראים השלם – ששנ"ט))
שמו איסור זה ללאו, ס"ל דקאי במעשה של
שכחת דברי תורה, היינו שהאיסור הוא במי
שהולך ו"פורש מן התורה" (כלשון הסמ"ג
שם. ועד"ז בסמ"ק שם), או ש"אינו חייב עד
שישב ויסירם מלבו פ' שמפנה לבו לבטלה"
(כלשון היראים שם). ויש חולקין על זה, דהנה
רבינו יונה בפירושו למתני' דאבות שם, כ':
כי השכחה מצוי' בבני אדם והי' לו לחזור
ההלכה הרבה פעמים ולחשוב בה כל היום
וכל הלילה עד שלא תוכל לסור מלבו ולא
עשה כו'. ע"כ. וכעין זה כתב הרע"ב. ועל
יסוד דבריהם נקט רבינו הזקן בהלכות ת"ת
(פ"ב ס"ד (ואילך)): "כל השוכח דבר אחד
ממשנתו מחמת שלא חזר על לימודו כראוי

גרסינן במנחות (צט, רע"ב): "ואמר ריש
לקיש כל המשכח דבר אחד מתלמודו עובר
בלאו שנא' (פרשתנו ד, ט) השמר לך ושמור
נפשך מאד פן תשכח את הדברים וכדר'
אבין אמר ר' אילעא דאמר רבי אבין אמר
ר' אילעא כל מקום שנאמר השמר פן ואל
אינו אלא לא תעשה כו', יכול אפי' מחמת
אונסו ת"ל ופן יסורו מלבבך במסירם מלבו
הכתוב מדבר, ר' דוסתאי בר' ינאי אמר יכול
אפילו תקפה עליו משנתו ת"ל רק". ובמתני'
דאבות (פ"ג מ"ח) תנינן: כל השוכח דבר אחד
ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב
בנפשו שנאמר רק השמר כו' אינו מתחייב
בנפשו עד שישוב ויסירם מלבו כו'.

ולכאורה יש כאן תימה גדולה, מה
ראה הש"ס ללימוד מיוחד דהשוכח מחמת
אונס אינו עובר בלאו, הא כללא הוא בכל
התורה דאונס רחמנא פטרי' (ב"ק כח, סע"ב.
וש"נ. וראה בפרטיות אנציקלופדיא תלמודית ערך
אונס (א). וש"נ), ומהיכי יתתי נאמר דהכא
עובר בלאו אם לא שהשמיענו רחמנא דאינו
עובר.

והנראה בזה, בהקדים מה שנקטו
רבותינו בגדר איסור זה, דהנה באמת
הרמב"ם (ועוד ראשונים) לא מנו כלל הלאו

זה [אף שפסקו בגדר איסור שכחת התורה – מקורו בדברי הרע"ב ורבינו יונה], ומשמע מזה דלשיטתו אין איסור שכחת דברי תורה (רק) מחמת התקלה שיכולה לבוא כתוצאה מזה, אלא בעצם השכחה. וכדמוכח עוד יותר ממ"ש רבינו (הל' ת"ת שם ס"ד) דגם "עכשיו שנכתבה תורה שבע"פ ויוכל לעיין בספרים מה ששכח אין זה מועיל כלום כי מיד ששכח עובר בלאו קודם שיעיין", הרי שעצם שכחת התורה (מיד, וגם כשלא תבוא תקלה אח"כ כי "יוכל לעיין בספרים") הרי לאו.

ויסודו של אדה"ז י"ל שהוא מעצם אזהרת הכתוב "השמר לך גו' פן תשכח את הדברים" – דלכאורה: שכחה אינה פעולה אלא מצב הבא מא"ז וממילא, והאדם יכול לשמור עצמו מן השכחה ע"י שחזור למודו כראוי. ומעתה אם היתה כוונת הכתוב באיסור "פן תשכח גו'" לומר החיוב הנ"ל שהאדם ידע ויזכור דיני התורה כדי שלא תבוא תקלה על ידו, הו"ל להכתוב להזהיר בסגנון דעשי, לצוות על (פעולת האדם, דהיינו) חזרת דברי תורה (כדי שהאדם יזכור תמיד כל דיני התורה), ולא (רק) להזהיר על השכחה ("פן תשכח גו'"). אלא ודאי שמעינן מן הכתוב, דשכחת התורה עצמה (גם לולא התקלה שיכולה לבוא עי"ז) הוא דבר שהתורה הזהירה עליו.

ומעתה, לדרך זו יש לנו ליישב שפיר הטעם דבעינן לימוד מיוחד שהשוכח מחמת אונסו אינו עובר בלאו (ואינו מתחייב בנפשו) – אף שבכל התורה כולה אונס רחמנא פטרי. ובהקדים, דמצינו לומר ב' אופנים (פרטים) בגדר הפטור דאונס (ראה בית האיצור מערכת א' כלל כד. ועוד): א) אף שמעשה העבירה חשיב למעשה האדם מ"מ אי אפשר לחייבו

מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו וגם עובר בלאו של תורה שנאמר רק השמר לך".

ונמצא לדרך זו האחרונה, דאיכא איסור ולא מפורש מה"ת על שכחת דבר מדברי תורה מצ"ע (ולא רק משום פרישה מדברי תורה או בטלה), ולהכי צריך לחזור על לימודו כראוי שלא לשכוח. וזהו כדעת הסמ"ק (וסו"ס קה) "שמנאו ללאו בפ"ע . . מי שאינו חוזר לימודו ה"ז כמסיד מלבו מדאוריית" (קו"א להל' ת"ת לאדה"ז שם רפ"ג יח, א [נתמב, א]).

וכבר מפורש כן בהלכות ת"ת להרמב"ם, שכתב (פ"א ה"י) "עד אימתי חייב ללמוד תורה עד יום מותו שנאמר ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך וכ"ל זמן שלא יעסוק בלימוד הוא שוכח", ולהלן (שם ה"ב): "כשיגדיל בחכמה ולא יהא צריך לא ללמוד תורה שבכתב ולא לעסוק תמיד בתורה שבע"פ יקרא בעתים מזומנים תורה שבכתב ודברי השמועה כדי שלא ישכח דבר מדברי דיני תורה" [והטעם שלא מנאו הרמב"ם ללאו בפ"ע במנין המצות, כנ"ל, הוא מפני שלדעתו הוא חלק ממ"ע הכללית ד"ת"ת כהלכת", כמבואר בקו"א לאדה"ז (להל' ת"ת רפ"ג יז, ב [נתמב, ב]).

והנה, ההולכים בשיטה זו האחרונה דחייב לעשות מה שלא ישכח תלמודו ע"י שינון, כתבו טעם לחיוב זה לחזור על לימודו כראוי שלא לשכוח דברי תורה, דהרע"ב על משנה זו (ועד"ז ברבינו יונה) נקט בטעמא דהאי דינא, "שמתוך שכחתו הוא בא להתיר את האיסור ונמצאת תקלה באה על ידו ושגגתו עולה זדון".

אמנם, נראה דרבינו הזקן דרך מחודשת היתה לו בזה, דהנה בשולחנו לא העתיק טעם

(עונש וכיו"ב) על דבר שנעשה בעל כרחו. (ב) מכיון שנעשה בע"כ לא מיחשב עבירה (שענינה - עוברה העושה על רצון וציווי התורה).

והנה הא דאמרינן שמעשה באונס לא מיחשב עבירה הוי רק כשהעבירה היא בפעולה של איסור שנעשית שלא לרצונו. אבל שכחת ד"ת ואיסורה - כבר נתבאר לנו לפי דרכנו דאין זה איסור בנוגע לפעולה שמחוייב אדם בעשי' פלונית, אלא הוא איסור בנוגע לַמַצֵּב של שכחה הבא מַאֲלִיו וּמַמְיָא (ועשיית האדם השייכת בזה היא במה ששׁוּלָץ ע"י חזרה מצב זה האסור), ולפיכך סד"א שגם כשהשכחה היא מחמת אונס הנה אף שפטור (כאופן הא' הנ"ל) מ"מ הוי בגדר "עובר בלאו", חיוב ועונש אין כאן, אבל מצב של שכחה יש כאן.

וזהו שנתחדש לנו בש"ס מן הכתוב בילפותא והמיעוט המיוחד למעט אונס דשכחה, שהוא לימוד פרטי לענין גדר שכחת התורה (ולא בא להשמיענו רק פטור מעונש בסברא כללית), דקמ"ל שאין כאן שכחת התורה, כלומר: האזהרה להאדם על שכחת ד"ת לא חלה מלכתחילה אלא כשעושה ברצונו, אבל כשזהו מחמת אונס לא שייך בזה ציווי ולא, כלל, גם לא לאו דשכחת דברי תורה.

ובזה יתחוויר מה שבהל' ת"ת שם (ס"ו), בדין שוכח מחמת אונסו, מביא אדה"ז דוגמא "כגון שטרוד הרבה בפרנסתו והעתים שקובע לו אין מספיקים לו לחזור כו'", דלכאורה: מקורו של אדה"ז הוא בפרש"י (ברכות ת, ב ד"ה מחמת אונסו), אבל רש"י שם כתב אופן זה לדוגמא שני, והדוגמא הראשונה בפרש"י היא "כגון שחלה" (וברבינו

יונה לאבות שם: אם שכחה ע"י הזקנה או ע"י אונס אחר רחמנא פטרי') - ואין אדה"ז מביא דוגמא זו. וע"פ הנ"ל י"ל, דכאשר שכח ד"ת מחמת חולי וכיו"ב, הרי האונס הוא בעצם האיסור, שכחת התורה, ולכן ה"ז בכלל אונס רחמנא פטרי' דכל התורה כולה (וא"צ מיעוט מיוחד); משא"כ כ"שטרוד הרבה בפרנסתו והעתים שקובע לו אין מספיקין לו לחזור על לימודו שלמד קודם שהי' טרוד", הרי האונס הוא רק בחזרת ד"ת, הגורמת שלא יבוא לידי (איסור) שכחה (אבל לא בעצם השכחת ד"ת ע"י מצב הבא מַאֲלִיו וּמַמְיָא), ולכן כאן הוי קס"ד דגם כשהעדר החזרה הוי לאונסו מ"מ הוא בגדר הלאו, והמיעוט ד"רק" קמ"ל דאינו בגדר שכחת התורה, כנ"ל.

ויומרתקו הדברים ע"פ מה שכתב (להלן בהל' ת"ת שם (פ"ב ס"י), ע"ד מי "שהוא בקי היטב בכל לימודו המביא לידי מעשה" ש"יוכל לקבוע לו בכל יום שעה קטנה ללימוד אחר . . נכון הדבר . . לקבוע לימוד . .) ללמוד פעם אחת כסדר כל התלמוד בבלי וירושלמי כו' (וממשיך) ואף שישכח הכל הרי לעתיד לבוא יזכירוהו כל לימודו ששכח מחמת אונסו שאי אפשר לו לחזור כ"כ שלא ישכח לימוד זה . . וגם עתה . . אין שכחה לפני כסא כבודך (ברכות לב, ב) שהוא למעלה מהכסא כו" - הרי מפורש שהשוכח מחמת אונסו, הרי לא זו בלבד שאין כאן העונש, אלא עוד זאת, שאין בזה גם האיסור דשכחת התורה, כי הוא ע"ד שינוי החזור בודאי לבריתו שאינו קונה (סוכה לה, ב. ב"ק צג, ב. צג, ב) ונקנה בהאדם, כי הדברי תורה שלמד ונשכחו ממנו, "לעתיד לבא יזכירוהו" ("וגם עתה" תורתו שלמד נזכרת למעלה "לפני כסא כבודך").

השפעת התפילין על השכל ועל הרגש

והאמור לעיל מסיר את השאלה והקושיא: איזה קשר יש להנחת תפילין, שהן רק פיסות קלף שעליהן כתובות אותיות מסויימות ומונחות בקופסאות המעוצבות בצורה מסויימת, לרגש ושכל האדם, כאשר מניחים אותם, ובכל זאת יודעים ורואים שזה משפיע על האדם ועל מעשיו, והנמשל מובן.^א

תפילין – איחוד השכל, הרגשות והמעשים

...אומרת התורה ופוסקת שאדם צריך להיות שלם, עליו לשאוף להיות מושלם. וניתן להיות אדם שלם רק אם עושים מאמץ שהראש, הלב והיד (סמל הגוף) יהיו כולם באחדות והרמוני^ב בהתנהגות על-פי הוראות הקב"ה.

וכל כך חשוב קו מנחה זה, עד שרז"ל: מסבירים לנו שזהו אחד הרעיונות של מצות תפילין: כאשר יהודי יניח תפילין הוא יזכר שהיד (תפלה של יד), הלב (שכנגדו צריך להניח את התפלה של יד) והראש (תפלה של ראש) מוכרחים להיות מתואמים ביניהם ולחיות חיי תורה יהודיים.

בעומק יותר: קיום מצות תפילין, עצם מעשה הנחת התפילין, יחזק את היהודי ויחזק את כוחות הנשמה שלו לאין שיעור כדי לבצע בחייו את השילוב של יד, לב ומוח בדרך התורה.

הגם שאיננו מבינים כיצד מעשה הנחת התפילין יכול להשפיע על כוחות הנשמה, בדיוק כמו שילד לא תופס את הקשר בין הלחם שהוא אוכל עם העובדה שהנשמה תחי' את הגוף שלו.^ג

גלגלי השעון כמשל לפעולת התפילין

...ובשמניחים תפילין, הצריכות להיות על הראש ועל היד כנגד הלב, יש לזה השפעה טובה על השכל ועל הרגש של המניח והם מביאים רגיעה ברגשות ותוספת בהירות בשכל ובמחשבות, ובדרך ממילא, ישתפר המצב וילך מטוב ליותר טוב.

מבוסס על יסוד פתגם הבעל שם טוב ששמענו פעמים רבות מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, שמכל דבר אפשר ללמוד מוסר איך להתנהג בחיים, ובפרט מענין שנפגשים בו יום יום.

גם מעיסוקו... הרי הוא בשעונים, יש ללמוד, השימוש והניצול של שעונים הוא שבאמצעותם אדם יכול לסדר את מהלך חייו שיהי' בסדר ותכנית כפי שהוא קבע מראש, שכן כך יגיע אל המטרה והתכלית שאליהם הוא שואף.

מנוע השעון מופעל ע"י כך שגלגל אחד נוגע ומניע את הגלגל השני, וכך זה הולך מאחד לשני עד שמגיע לגלגל שעליו מורכבים המחוגים, המציינים את הדקות והם מניעים גלגל אחר המורה את השעות, שעל פיהם האדם עושה את מעשיו כפי שתכנן מראש, שבעצם אין לקפיץ המניע את הגלגל הראשון כל דמיון ושייכות והתייחסות מצד עצמו עם האדם ועבודתו, שהוא צריך [לעשות] ועושה בעשה המתאימה על פי מחוגי השעון, אין זה אלא שבאמצעות השעון, שע"י הסדקים והחריטות שישנם בגלגלים מניעים הם זה את זה, ומגיעים בסופו של דבר להנעת המחוגים, מושפעות עבודת האדם ותכניותיו.

א. תרטם מאגרות קודש ח"ב עמ' רי-ריא, אגרות קודש הכתרונמות ח"ב עמ' 247-248 / ב. תרטם מאגרות קודש ח"א עמ' רצט-ש, אגרות קודש הכתרונמות ח"א עמ' 22-23

הדברי החסידות

מתוך כתבי רבותינו נשיאי חב"ד

הגדרה ופעולה – בקבלת עול

הקבלת עול הוא המסירה ונתינת בכח ועוז ובתוקף גדול, מבלי התחשב עם כל דבר בעולם

הבית-יד של להט להב נקודת היהדות

...הדרכים והאופנים לגלות כח זה שבנפש האלקית להתגבר על נפש הבהמית, אם שהעיקר הוא ע"י עבודה במוח ולב, שהוא ענין לימוד דא"ח והתבוננות בהענין להבינו כל חד לפום שיעורא דילי' ולהביאו בפועל בעבודה דתפלה שהוא ענין הקרבן בפרטי המדריגות של הנפש הבהמית שור, כשב, עז (כמבואר בקונטרס התפלה, תר"ס [פרק ח (ע' 20)]) שאז בעת התפלה הוא זמן מסוגל להתעורר ברחמים על נפשו, ומתחנן לפני ה' כי הוא ית' יחוס וירחם.

אמנם לא כל אדם ביכולתו להגיע לזה מפני סיבות שונות, ישנו מבוא והקדמה [לעבודה במוח ולב] ע"י עבודה בפועל, לפעול ולעשות טוב. והם בשני תנועות: א) הגדרה, ב) פעולה, ושניהם צריכים להיות בקבלת עול.

הקבלת עול היא דבר השווה לכל נפש, ובכל ענין, כי יהי' מי שיהי' ומה שיהי' גם הנעלה ביותר בהשגה והבנה טובה, גם הפשוט בידיעה והבינוני הנה לכולם כאחד הקבלת עול מעלה ומגב' למדריגה ומעמידו על בסיס האמת.

כן הקבלת עול הוא הנותן את פריי הטוב והמעולה בכל דבר, הן בלימוד התורה הנגלית ודא"ח, הן בקיום המצוות בעשה ולא תעשה, והן במדות והנהגה.

הקבלת עול הוא המסירה ונתינת בכח ועוז ובתוקף גדול, מבלי התחשב עם כל דבר בעולם, הוא ההחלט הגמור להיות דוקא כמו שהסכים בעצמו, ולא בשום אופן אחר, והוא נקודת הקשה-עורף למעליותא, שהוא ה'ניצב' היינו הבית-יד של להט להב נקודת היהדות.

נקודה זו ישנה בכל אחד מישראל, והיא בחי' יחידה שבנפש, דחמשה שמות נקראו לה, נפש (מעשה) רוח (מדות דבור) נשמה (השגה הבנה, מוחין כח פנימי אור בכלי) חי' (רצון, מקיף) יחידה (עונג, מקיף דמקיף) ונקראת יחידה יחיד הוי', התקשרות עצם בעצם, עצם הנשמה בעצמות א"ס ב"ה, וכמאמר כי אתה אבינו, כמשל התקשרות הבן בהאב שהוא עצמותו.

והעומק רום של היחידה מתגלה בהעומק תחת של העשי' בפועל וכמאמר חבוקה ודבוקה כך טוענת עולך יחידה ליחדך, דלהיות דעצם הנשמה היא חבוקה ודבוקה כך, לזאת היא טוענת (מקבלת) עולך (עול התורה והמצות, במס"נ עד כי) יחידה ליחדך במס"נ בכח ובפועל.

ההגדרה והפעולה

הפועל הוא בשני אופנים כוללים: (א) ההגדרה. (ב) פעולה.

(א) ההגדרה.

ענינו לכבוש רצונותיו ותאוותיו בכל אשר יחפץ ויתאווה להם בכל הענינים החומרים והיינו לשלול את החומריות והגסות הן במדות מחשבה דבור והן במעשה, וגם באכילה ושתי'.

(ב) פעולה.

ענינו לעשות ולקיים בפועל ממש לקבוע זמני לימוד בנגלה ודא"ח, כל אחד לפי מהותו, לקיים המצות עשה וזהירות שמירת הל"ת.

והכל בדרך קבלת עול בכפי' והכרח דוקא, ובכן אלו שנופלים להם מחשבות לא טובות, או גם רעות, ידעו אשר רעמי רעש הכלי תותח של השונא הוא היצה"ר המפיל מחשבות הללו להוריד ח"ו את האדם ולהשפיל אותו, לאמר לו, האם גם אתה חפץ לגשת אל הקדש.

אשר על כן יאזרו בגבורה ותעצומות עוז לדחות את המחשבות הללו להרחיקם בתכלית הריחוק, ויתחזקו בכל המיני חיזוק להתקרב אל האור כי טוב, ומפתן המבוא הלזה הוא השקידה בפעולת התיסדות שיעורי לימוד, וכתיב וצדקה תרומם כו' דהצדקה והחסד שהאדם עושה עם זולתו בזה שמקרבו אל הפועל טוב אשר ראשיתו הוא הלימוד בשיעור לרבים היא פועלת ישועות בנפשו שעולה בעילוי אחר עילוי.

(ספר השיחות תרפ"ט עמ' 70 ואילך)

